

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НЕПЕРЕРВНОЇ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В ХАРКІВСЬКІЙ ДЕРЖАВНІЙ АКАДЕМІЇ КУЛЬТУРИ

PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF CONTINUOUS CULTURAL AND ART EDUCATION AT THE KHARKIV STATE ACADEMY OF CULTURE

Аналізуються перспективи розвитку неперервної культурно-мистецької освіти з огляду на стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти.

Ключові слова: *освітньо-комунікаційний простір, довузівська підготовка, післядипломна освіта, неперервна освіта, моніторинг якості освіти, культурно-мистецька освіта, дистанційна освіта.*

Анализируются перспективы развития непрерывного культурно-искусствоведческого образования с учетом стандартов и рекомендаций по обеспечению качества в Европейском пространстве высшего образования.

Ключевые слова: *образовательно-коммуникативное пространство, довузовская подготовка, последипломное образование, непрерывное образование, культурно-искусствоведческое образование, дистанционное образование.*

The article is dedicated to the analysis of perspectives of the continuous cultural-artistic education in compliance with standards and recommendations for providing the quality of European higher education.

Key words: *educational and communication space, continuing education, monitoring of educational quality, cultural and artistic education, distance education.*

Інтеграція України в європейський освітній простір та долучення до Болонського процесу ініціюють посилення інтересу, як теоретичного, так і практичного, до проблеми реформування вищої освіти, зокрема її культурно-мистецького сегмента. На глибоке переконання В. М. Шейка, освіта є «одним із діючих каналів трансляції культурних цінностей і чинників подальшого розвитку культури... Проблема повернення їй культурологічного статусу, посилення її культурної спрямованості і культурно-гуманістичної функції представляє сьогодні безсумнівну науково-теоретичну і практичну значущість» [5, с. 258].

Культура, яка здійснює з-поміж інших пізнавальну та комунікативну функції, спонукає людину до усвідомлення необхідності постійно поповнювати свої знання. Стрімкі темпи економічного розвитку інформаційної цивілізації стимулюють працівників

бути готовими до зміни професії, постійно підвищувати професійну кваліфікацію. Традиційна система освіти ефективно вирішувати такі завдання не здатна. Тому нагальною необхідністю сьогодення є концентрація зусиль наукового співтовариства навколо модернізації освітнього процесу, зокрема, безперервної освіти як його складової.

Мета статті — проаналізувати особливості організації неперервної освіти культурно-мистецького спрямування в добу цивілізаційної глобалізації.

Функціонування системи неперервної освіти в Україні регулюється Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті.

Поняття «неперервна освіта», «освіта впродовж життя» широко вживаються протягом 40 років. Цими поняттями послуговуються в англomовній літературі з 1920-х рр. Публікації того періоду асоціювали це поняття з традицією навчання дорослих в європейських країнах [3].

За запропонованою третім з'їздом освітян України I Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012 — 2021 роки основними проблемами, викликами та ризиками є недосконалість системи підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та управлінських кадрів [4, с. 2].

В енциклопедії освіти поняття «неперервна освіта» визначається як процес, що «забезпечує поступовий розвиток творчого потенціалу особистості, ...цілеспрямована систематична пізнавальна діяльність щодо освоєння і вдосконалення знань, умінь і навичок, одержаних у загальних і спеціальних установах, а також шляхом самоосвіти» [2, с. 580].

Довузівська підготовка та післядипломна освіта як складові неперервної освіти є важливими напрямками освітньої діяльності Харківської державної академії культури.

У сучасних умовах саме якісна освіта стає показником «вартості» людини, її конкурентоспроможності на ринку праці. Більшість випускників загальноосвітніх шкіл та ВНЗ I–II рівнів акредитації здійснюють вибір майбутньої спеціальності за рік до вступу до ВНЗ, в якому вони планують навчатися. Отже, дедалі більша кількість старшокласників відчуває необхідність поглибленої підготовки з певних дисциплін, щоб значно підвищити свої шанси щодо вступу до певного університету чи академії. Задовольнити цю необхідність майбутніх абітурієнтів покликана система довузівської підготовки громадян України, наявна в багатьох навчальних закладах.

Рівень потреби населення Харківського регіону в навчанні на підготовчих курсах для абітурієнтів ХДАК вивчають співробітники Центру безперервної освіти завдяки співпраці зі школами, гімназіями, ліцеями, коледжами, ВНЗ I–II рівнів акредитації та іншими навчальними закладами, що надають повну загальну середню освіту громадянам України. Співробітники всіх факультетів ХДАК регулярно проводять моніторинг потреби суспільства у випускниках, підготовку яких здійснює академія за всіма ліцензованими напрямками та спеціальностями, вивчають можливості їх працевлаштування та подальшого кар'єрного зростання. Результати цих досліджень, а також аналіз статистики кількості заяв вступників, поданих до приймальної комісії ХДАК протягом останніх п'яти років, свідчать: щороку дедалі більше молоді прагнуть здобути вищу освіту за напрямками й спеціальностями галузей «Культура» та «Мистецтво». До того ж, динаміка чисельності абітурієнтів, котрі бажають навчатися в системі довузівської підготовки ХДАК, засвідчує сталий інтерес до цього напрямку.

Харківська державна академія культури здобула значний досвід підготовки громадян України до вступу у вищі навчальні заклади України, яку вона розпочала у вересні 1997 р. Сьогодні система довузівської підготовки Харківської державної академії культури має чітко визначену специфіку й орієнтується на особливості вимог до рівня підготовки вступників культурно-мистецьких напрямів, а саме: підготовка абітурієнтів до вступу до вищих навчальних закладів із загальноосвітніх дисциплін у ХДАК передбачає не тільки поглиблення та закріплення знань, передбачених шкільною програмою, а й ознайомлення майбутніх вступників з особливостями навчально-виховного і творчого процесу в ХДАК; навчання абітурієнтів, котрі вступатимуть на напрями галузей «Культура» й «Мистецтво», спрямоване на формування знань, здобуття умінь та навичок, необхідних для успішного проходження творчого конкурсу; вивчення професійно-орієнтованих курсів із напрямів галузей «Культура» й «Мистецтво» дозволяє слухачам перевірити адекватність вибору професії та посилює мотивацію майбутнього навчання.

У Харківській державній академії культури розроблені робочі програми для всіх дисциплін навчального плану відповідно до Додатку №1 до Наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14.07.2011 р. № 791. Крім того, з метою поглибленої підготовки громадян України для подальшого навчання за напрямками галузей «Культура» й «Мистецтво», розроблені робочі програми навчальних курсів «Історія видовищних мистецтв», «Основи режисури естради та масових свят», «Основи акторської майстерності», «Основи режисури телебачення», «Основи операторської майстерності», «Основи телерепортерства», «Основи

мовної майстерності», «Історія видовищних мистецтв», «Основи класичного танцю», «Основи сучасного танцю», «Основи народно-сценічного танцю», «Основи бального танцю», які пропонуються до вивчення залежно від спеціалізації групи.

Адаптація сучасної освіти до нових культурних реалій змушує вищі навчальні заклади вирішувати завдання, пов'язані з формуванням системи неперервної освіти, за допомогою якої сучасні фахівці мають отримувати рівні можливості пристосуватися до вимог соціально-економічних змін і брати активну участь у формуванні майбутнього Європи. Процес модернізації освіти, який охопив усі її рівні, потребує зміни домінуючих освітніх парадигм і переходу на сучасні та перспективні наукові основи, формування нової системи цінностей, де знання виявляється зосередженням культури, що звільняється від традиціоналізму. Знання в такому разі потрактовується як інтелектуальний капітал, а інвестиції в людський капітал стають вирішальними в перетворенні економіки та суспільства.

Як зазначає В. М. Шейко, освіта має надавати «послуги, які дозволяють учитися безупинно, забезпечують широким масам людей можливість набуття післявузівської і додаткової освіти» [5, с. 288]. В. М. Шейко окреслює перспективи такої освіти, вбачаючи найефективнішими заходами диверсифікацію структури освітніх програм, що надасть можливості кожній людині побудувати власну освітню траєкторію. Це в кінцевому підсумку сприятиме утіленню принципу «Освіта протягом усього життя».

На основі освітніх можливостей Харківської державної академії культури відбувається розробка стратегії неперервної освіти культурно-мистецького спрямування, практичною реалізацією якої на сучасному етапі є підвищення кваліфікації викладачів через стажування. Стажування викладачів масштабно розширяє інформаційно-освітній простір педагогічної творчості та співтворчості, визначає можливості співробітництва з іншими регіональними й національними освітніми системами неперервної освіти. Участь у підвищенні кваліфікації є справою суто особистою, але кафедри, ВНЗ, зокрема ХДАК, висувують нові вимоги щодо перепідготовки викладачів певних предметів, однак у будь-якому разі стажування передбачає охоплення широкого кола завдань (педагогічних, психологічних, методичних, мовного вдосконалення). Для сучасного викладача культурно-мистецьких дисциплін, науковця фахове становлення відбувається від початку активного професійного життя до моменту виходу на пенсію, на що обов'язково слід зважати під час формування програм підвищення кваліфікації. Крім формалізованого підвищення кваліфікації існують і інші можливості для підвищення рівня професійної майстерності митців та культурологів: бібліотеки, ресурсні

центри, різноманітні періодичні видання, членство в національних та міжнародних асоціаціях, галузевих академіях, отримання почесних звань, державних премій і нагород.

У процесі реалізації програм стажування особливу роль відіграють творчо-дослідницькі групи, які прийнято називати науковими школами. Вони надають змогу на неформальних засадах об'єднувати творчі зусилля досвідчених науковців і молоді, яка прагне рівнятися на результативність провідних учених. У спеціальній літературі професором Н. М. Кушнарєнко виявлено змістовні і формальні ознаки наукових шкіл культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного профілів, які інституціоналізувалися в Харківській державній академії культури [6, с. 5].

Митці-педагоги набутий довід використовують для розробки власних унікальних освітніх моделей, які ґрунтуються на цікавому змістовому наповненні. Дидактичним компонентом є погляди митців на навчання й виховання, які корелюються зі змістовим компонентом і певним чином ним зумовлюються. Система неперервної культурно-мистецької освіти не може ігнорувати об'єктивних реалій сучасного життя, яке не сприймає абстрактної філософської естетики з її малоефективними рекомендаціями в підготовці культурно-мистецьких кадрів. Досвід передачі кращих творчо-виконавських, теоретичних, методичних здобутків має факультет хореографічного мистецтва, який у 2013 році відзначає десятиріччя свого існування як окремого структурного підрозділу. Його провідні фахівці, передусім декан факультету народний артист України, професор, академік Б. М. Колногузенко, своїми виступами, публікаціями в наукових виданнях, майстер-класами, участю в роботі журі всеукраїнських та міжнародних конкурсів поширюють досвід професійного мистецтва Харківської хореографічної школи. Унікальні можливості щодо реалізації неперервної освіти має єдиний у Харківському регіоні факультет кіно-, телемистецтва, який здійснює підготовку фахівців медіа-сфери. Відкриття магістерської програми з медіа-комунікацій суттєво розширило освітні можливості щодо реалізації неперервної медіа-освіти в ХДАК. Підготовка кадрів для медіа-сфери зумовлює посилення візуального компонента освітніх методик, що робить очевидним використання мультимедійних засобів презентації, різних видів зображення та інших новітніх стимулів у формуванні освітнього культурно-мистецького середовища інноваційного типу.

Творчими лабораторіями для фахівців мистецького спрямування є наукові та творчі здобутки колективу факультету музичного мистецтва, очолюваного заслуженим діячем мистецтв України, професором Т. В. Большаковою. Цей факультет став

для музично-педагогічної громадськості Харківського регіону справжньою школою професійного поступу.

Експериментальним майданчиком для театральної спільноти Харківщини є факультет театрального мистецтва на чолі із заслуженим діячем мистецтв України доцентом І. О. Борисом. Очолювана ним майстерня театральних досліджень «ЕКМАТЕДОС» та студентський художній театр «Академія» на чолі із заслуженим діячем мистецтв України професором С. І. Гордєєвим демонструють дієвість своїх мистецьких і наукових методик численним представникам театральних установ, які підвищують свою кваліфікацію в системі неперервної освіти ХДАК.

Особливе місце в системі неперервної освіти повинні посідати теоретична підготовка та академічні дисципліни, які покликані сприяти розвиткові творчих здібностей, формуванню світоглядних орієнтирів та інтелектуального підґрунтя мистецького сприйняття дійсності, вихованню естетичного смаку. Провідною дисципліною теоретичного циклу є культурологія, фундатором якої в Україні по праву вважається ректор ХДАК В. М. Шейко (з 2010 р. — голова Української асоціації культурологів). Закладні ним теоретико-методологічні підвалини нової наукової галузі слугують підґрунтям вирішення значних фундаментальних і прикладних наукових проблем цього профілю. Саме в річищі неперервної освіти культурологія має всі можливості виконувати функцію координації міждисциплінарних зусиль культурно-мистецької сфери. Характерною ознакою реалізації неперервної мистецької освіти в Харківській державній академії культури є наявність культурологічного компонента, який є теоретичним підґрунтям для формування авторської педагогічної концепції митця. Викладачі вищих навчальних закладів мистецького спрямування в Україні, котрі беруть участь у системі підвищення кваліфікації ХДАК, мають змогу долучитися до сучасного культурологічного дискурсу, що дозволить їм продуктивно вдосконалювати власні методики підготовки фахівців культурно-мистецької сфери.

Культурно-мистецький поступ призводить до розуміння педагогічною необхідності зміни підходу до неперервної освіти: через перенасичення емпіричним матеріалом навчальних курсів вона вже не задовольняє потреби фахівця, виникає нагальна необхідність формування навичок самоосвіти, що надає можливостей педагогові орієнтуватися в безмежному масиві інформації та здійснювати самостійну його концептуалізацію для подальшого використання в педагогічній діяльності й у музейній і пам'яткоохоронній сферах. Напрацювання науковців кафедри музеєзнавства та пам'яткознавства дозволяють залучити до системи неперервної освіти наукових співробітників музеїв,

експертів з комплектування музейного та виставкового фондів, організаторів екскурсійної, виставкової й аукціонної діяльності, експертів з художніх цінностей, спеціалістів управліннь та відділів культури, пам'яткоохоронних установ.

Реалії сучасного інформаційного суспільства зумовили рух розвинених країн до глобальних знань і «вченої» індустрії, коли в діяльності культурно-мистецьких освітніх закладів значну роль почали відігравати методи і принципи інтенсифікації знань, такі як телекомунікації, інформаційні технології тощо. Надається перевага інтерактивному співробітницькому навчанню. Розробка проблем документології, фондознавства, бібліотечного краєзнавства, бібліотечно-інформаційної діяльності й освіти та започаткування нової наукової галузі «соціальні комунікації» сприяють активному використанню наукових досягнень фундаторів цього напрямку проректора з наукової роботи, професора Н. М. Кушнарєнко і декана факультету бібліотекознавства та інформатики професора А. А. Соляник, декана факультету документознавства та інформаційної діяльності професора Л. Я. Філіпової, завідувача кафедри інформаційних технологій професора Г. Г. Асєєва в системі неперервної освіти ХДАК. Перспективним напрямом подальшого розвитку бібліотечно-інформаційної сфери є концептуалізація дистанційної освіти й упровадження її в комплекс методів і засобів неперервної освіти. Саме дистанційна освіта забезпечує реалізацію одного з провідних принципів Болонської декларації стосовно академічної мобільності й організації освіти протягом усього життя.

У процесі втілення програми дистанційної освіти однією з найважливіших проблем вважається моніторинг якості здобутих знань. На нашу думку, сучасні комп'ютерні технології надають можливості пропонувати найбільш гнучкі й зручні варіанти проведення тестування. Ступінь гнучкості програм тестування для культурно-мистецької неперервної освіти є велими проблематичним компонентом освітнього процесу, але поширеність комп'ютерних технологій активізує перехід їх в галузь культурно-мистецької освіти, особливо її післядипломної ланки.

На думку професора психології і психометрії університету Фордхем Говарда Т. Еверсона, комп'ютерне тестування потенційно більш інформативне і надає можливості суттєво збагатити дані, використовувати в процесі подальшого аналізу й звітування, наприклад, хронометричні дані, комплексні відповіді екзаменованого, а також застосування більш складних опорних психометричних моделей [1, с. 23-24].

Затвердженням В. М. Шейка, проблема «безперервної освіти, а звідси — наступності різних систем і рівнів освіти, переходить із площини теоретичного осмислення в практичну площину...»

Саме розробка практичного компонента довузівської та післядипломної освіти є пріоритетним напрямом діяльності центру безперервної освіти ХДАК. Мета і головні напрями його діяльності — надання освітніх послуг громадянам України з метою підготовки їх до вступу до вищих навчальних закладів, формування системи неперервної підготовки кадрів культурно-мистецької сфери шляхом підвищення кваліфікації через стажування, перепідготовку за спеціальностями, розширення профілю (підвищення кваліфікації), спеціалізації, а також сприяння реалізації програм академії з підготовки висококваліфікованих спеціалістів соціокультурної та мистецької сфер. До напрямів діяльності центру безперервної освіти також належить координація розробок, адаптація навчальних програм, методичних матеріалів та програм стажування викладачів.

Інноваційний розвиток конкурентоспроможної неперервної освіти можливий лише за умови, якщо її інституціональна модель ґрунтується на сучасній науковій основі. Саме такою основою для організації неперервної освіти культурно-мистецьких кадрів є культурологія як комплексна дисципліна, що може бути основою формування сучасного світогляду науковця, педагога, митця.

Інноваційні процеси в неперервній освіті розглядаються нами як комплексна діяльність зі створення, освоєння, апробації та поширення інновацій, що сприяють удосконаленню і подальшому розвитку культурно-мистецької галузі та відзначаються творчою новизною, методологічною обґрунтованістю, педагогічною доцільністю, організаційно-психологічною забезпеченістю. Такий характер неперервної освіти дозволяє цілеспрямовано проектувати й організовувати педагогічний процес з метою створення оптимально сприятливої ситуації для розвитку особистості митця, культуролога, фахівця із соціальних комунікацій.

Важливим напрямом неперервної освіти є забезпечення доступу до високоякісної освіти, що передбачає прозорість і наступність на всіх її рівнях, оперативне реагування на демографічні та соціально-економічні зміни.

З огляду на особливості культурно-мистецької освіти в Харківській державній академії культури головними завданнями організації неперервної освіти, які потребують вирішення, є узгодження обсягів і змісту перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців з поточними та перспективними потребами держави; формування змісту навчання, виходячи з його цільового спрямування; застосування сучасних навчальних технологій, що передбачають диференціацію, індивідуалізацію, впровадження дистанційної форми навчання.

Згідно з Болонською декларацією впроваджується вільна конкуренція навчальних дисциплін, що пропонуються для вибору

студентам. Відповідно, система підвищення кваліфікації покликана підготувати викладача до такої ситуації, забезпечити умови для підвищення конкурентоспроможності викладачів шляхом зміщення акцентів з аудиторної на наукову, популяризаційну та методичну складові їх діяльності. Це змінює стратегію роботи системи післядипломної освіти: зусилля колективу ХДАК спрямовані не стільки на функціонування системи освіти, скільки на її розвиток, що передбачає зміну ретрансляційних завдань на дослідницькі (саме такий характер мають наукові дослідження, що проводяться в ХДАК).

Список літератури

1. Емерсон Говард Т. Використання комп'ютерів для національних освітніх програм тестування: можливості і виклики / Говард Т. Емерсон // Вісник ТІМО. — 2011. — № 1. — С. 23 — 27.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. — К.: Укрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
3. Скрипчук Н. В. Формування професійної майстерності вчителя іноземної мови в системі післядипломної освіти України і Франції / Н. В. Скрипчук [Електронний ресурс] : сайт журналу Народна освіта. — Режим доступу : <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vurytsku/1/statti/5skrupchuk/5skrupchuk.htm>. — назва з екрана.
4. III з'їзд освітян України і національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 — 2021 роки // Вісник ТІМО. — 2011. — № 10. — С. 2–3.
5. Шейко В. М. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина XIX — початок XXI ст.) / В. М. Шейко, Ю. П. Богущкий. — К.: Генеза, 2005. — 592 с.
6. Шейко В. М. Наукові школи культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного профілів: ознаки ідентифікації / В. М. Шейко, М. М. Каністратенко, Н. М. Кушнаренко // Вісник ХДАК. — 2011. — Вип. 34. — С. 4 — 18.

УДК [378.096:791](477.54-25) ХДАК

З. І. АЛФЬОРОВА
Z. I. ALFIOROVA

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ФАКУЛЬТЕТУ КІНО-, ТЕЛЕМИСТЕЦТВА ХДАК

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF THE DEVELOPMENT OF THE FACULTY OF CINEMA AND TELEVISION ARTS OF THE KHARKIV STATE ACADEMY OF CULTURE

Аналізуються концептуальні засади розвитку факультету кіно-, телемистецтва Харківської державної академії культури.

Ключові слова: факультет кіно-, телемистецтва, екранна мистецька освіта, Харківська державна академія культури, Україна.